

ДО ПИТАННЯ ПРОФЕСІЙНО-ОРІЄНТОВАНОГО НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В ТЕХНІЧНОМУ ВНЗ

Розглянуто роль і вплив чинника ситуативно-рольового навчання на розвиток фахової компетенції студентів в процесі професійно-орієнтованого навчання за допомогою змодельованих комунікативних ситуацій на заняттях з англійської мови.

Ключові слова: професійно-орієнтоване навчання, комунікативний метод, ситуативно-рольове навчання, фахова компетенція, ділова гра, проблемні ситуації, мовленнєва діяльність.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Сучасний стан вищої освіти з тенденціями, що намітилися у її розвитку, висуває нові вимоги до професійної підготовки фахівця і його особистісних якостей, що визначають професійні характеристики й інтелектуальне самовдосконалення. Іншомовне спілкування стає істотним компонентом професійної діяльності фахівців, а роль дисципліни «Іноземна мова» значно зростає. Метою навчання іноземної мови за професійним спрямуванням у ВНЗ є формування спеціалізованої комунікативної компетенції у сферах професійного та ситуативного спілкування, оволодіння новітньою фаховою інформацією через іноземні джерела [4, с. 43 – 46]. Програма надає студентам можливість розвивати мовну компетенцію і стратегії, які їм необхідні для ефективної участі в процесі навчання і в тих ситуаціях професійного спілкування, в яких вони можуть опинитись [6, с.1].

Аналіз останніх досліджень та публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор; Професійно-орієнтоване навчання іноземної мови вважається в наш час пріоритетним. Аналіз педагогічних і науково-методичних джерел показав, що існує багато методичних напрямків і технологій навчання іноземної мови на немовних факультетах вузів: ставиться завдання не тільки оволодіння навичками спілкування іноземною мовою, але й придбання спеціальних знань за обраною спеціальністю. У багатьох дослідженнях вітчизняних і закордонних методистів (Н.Анікеєва, А.Вербицький, Ю.Ємельянов, Є.Маслико, А.Смолкін, В.Філатов, G. Ladousse, В. Philips та інші) розкриваються різні аспекти створення і функціонування комунікативних ситуацій, тому що в рейтингу популярності методик перше місце впевнено утримує комунікативний підхід. У мовленнєвій ситуації відбувається апробація зразків і моделей реального іншомовного спілкування, формується мовленнєва поведінка студентів, мобілізується увага та розвивається уява, поживляється сам процес навчання. Ці загальні характеристики ситуації як комунікативної вправи повною мірою стосуються професійно-орієнтованого навчання, оскільки через призму моделювання процесу спілкування в комунікативних ситуаціях можна відтворити багатогранний зміст майбутньої фахової діяльності студентів.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується означена стаття. На жаль, стан викладання іноземної мови з урахуванням професійної спрямованості залишає бажати кращого. Про це свідчить гострий дефіцит фахівців, що володіють певним реєстром іншомовних знань, необхідних для професійного спілкування. Щоб навчити студентів іноземної мови в обсязі, необхідному для майбутньої професійної діяльності, варто відмовитися від традиційного підходу, переосмислити його мету й зміст. Необхідно також взяти до уваги той факт, що знання іноземної мови в наш час - це не тільки атрибут культурного розвитку фахівця, але й одна з умов його успішної професійної діяльності і високої конкурентоспроможності на ринку праці.

Мета й завдання. У цій статті ми розглянемо роль і вплив чинника ситуативно-рольового навчання на розвиток фахової компетенції студентів в процесі професійно-орієнтованого навчання за допомогою змодельованих комунікативних ситуацій на заняттях з англійської мови.

Виклад основного матеріалу. Моделювання, як вважає А.Вербицький, означає відтворення «змісту будь-якої професійної діяльності людини і змісту стосунків між людьми

під час виконання цієї діяльності» [2, с. 19]. Моделювання професійно орієнтованої діяльності і соціальних стосунків у навчальних умовах відбувається через призму моделювання комплексу різноманітних ситуацій, що виникають з комунікативних потреб майбутніх спеціалістів. Особливістю моделювання комунікативних ситуацій в професійно-орієнтованому навчанні є те, що викладач повинен створювати такі навчальні ситуації, які, з одного боку, мають професійну значимість для студентів, задовольняють їх пізнавальний інтерес з фахового спрямування підготовки у вузі, а з другого – дають змогу розкрити і реалізувати іншомовні комунікативні здібності, необхідні в діяльності фахівців певної галузі.

Основою мовленнєвої ситуації становить певна проблема, що відображається в комунікативному завданні, яке, у свою чергу, дає змогу ефективно скеровувати мовленнєву поведінку студентів на досягнення мети спілкування. Для викладача важливо усвідомити, як ставити комунікативне завдання, якими стимулами і заохоченнями викликати у студентів та реалізовувати мовленнєві наміри. Тому актуальним на сучасному етапі залишається створення на заняттях з англійської мови таких умов та постановка таких комунікативних завдань, які стимулювали б студентів до усвідомленого засвоєння знань і творчого застосування набутих умінь і навичок, що є можливим лише при моделюванні *проблемних* ситуацій у навчанні.

Чинник *ситуативно-рольового* навчання є провідним у теорії комунікативного методу, тому що гра дає змогу студентам легко входити в контакт з ігровими партнерами, знаходити взаєморозуміння і відчувати їх підтримку, сміливо виявляти свої емоції та почуття.

Які ж комунікативні мовні вміння повинен мати майбутній інженер для формування фахової компетенції в навчально-професійній сфері? Під час безпосереднього мовного спілкування мовцю доводиться застосовувати різні варіанти монологічної мови: від тривалого висловлення, як-то доповідь, усний реферат, захист курсової роботи та ін. до монологічного висловлення в діалогічному спілкуванні (професійна бесіда, дискусія, різноманітні ділові переговори та ін.) Крім того, студенти повинні оволодіти письмовими жанрами наукового стилю, такими як анотація, реферат, резюме текстів. Для побудови мовного повідомлення необхідно вміти: а) вибирати відповідний комунікативному наміру спосіб передавання інформації (опис, міркування, доказ); б) визначати програму вислову та реалізовувати її в адекватній мовній формі; в) об'єднувати окремі комунікативно і формально завершені фрази в структурно та семантично цілісний текст. У ділових іграх студенти наповнюють іншомовне спілкування предметним змістом, навчання набуває чітко вираженої професійної спрямованості. Активно використовуючи мовленнєві зразки та моделі, термінологічну лексику, лексико-граматичні структури, студенти вчаться висловлювати свої думки й наміри щодо розв'язування ділового питання, а також конструювати та імітаційно відтворювати моменти професійної діяльності, такі, як розмова по телефону, ділова зустріч, участь у конференції тощо. Крім того, у ділових іграх розвивається нестандартне мислення, формуються ділові якості та риси майбутніх фахівців.

Процес ділової гри проходить декілька етапів: початковий, власне гра та завершальний. В огляді зарубіжної методичної літератури, здійсненому О.Діановою і Л.Костіною, подано дослідження структури симуляції або «рольової гри на високому рівні» [3, с. 90]. Як початковий, так і завершальний етап рольової гри складається з двох фаз: аудиторної і самостійної роботи. На нашу думку, така послідовність роботи є доцільною лише при роботі в групах з низьким або середнім рівнем знань. При організації і проведенні рольової гри в групах з високим рівнем підготовки доцільно починати з фази самостійної (позааудиторної) роботи, а згодом переходити до фази колективного, групового (аудиторного) закріплення та активізації вивченого матеріалу. Це пояснюється тим, що ефективна участь студентів у змодельованих ситуаціях спілкування неможлива без попереднього опрацювання ними теоретичного матеріалу з певної теми. Під час фази аудиторної роботи на початковому етапі рольової гри проводиться активне обговорення опрацьованих студентами матеріалів з певної теми, а також практична підготовка до організації власне гри. На завершальному етапі ми також вважаємо за доцільне спочатку провести фазу самостійної роботи, а згодом підбити підсумки. За такої послідовності роботи студенти зможуть осмислити хід та результати проведеної напередодні гри, підготуватися до аналізу і таке інше. Під час фази аудиторної роботи можна провести активне й зацікавлене обговорення результатів, згадати про успіхи і недоліки, оцінити всіх учасників.

Під час колективного (аудиторного) заняття відбувається опрацювання теоретичного матеріалу теми, активізація вживання мовленнєвих зразків та термінологічної лексики, обговорюються пропозиції студентів, інші питання, які варто розв'язувати. Викладач може розпочати аудиторне заняття з мозкової атаки, ставлячи проблемні запитання, на які в студентів немає готових відповідей. Ще одним типовим завданням, яке приводить до дискусії, є пропозиція студентам спростувати подані твердження. Доцільним є проведення саме професійно-орієнтованих дискусій, які пов'язані з майбутньою спеціальністю студентів і у яких застосовується відповідна спеціалізована лексика. За основу таких дискусій можна брати інформацію з прочитаних технічних статей. Студенти аргументують свої висловлювання і підкріплюють їх фактами з реальної практики, прикладами зі свого досвіду, цитатами з різноманітних джерел інформації. Таким чином, на занятті, яке можна назвати семінаром-дискусією, відбувається не озвучування матеріалу підручника, не читання-переклад текстів, а живе обговорення нагальних проблем професійно-ділового життя, творче розв'язання життєво важливих проблем професійної комунікації, тобто формування як фахової, так і комунікативної компетенції студентів. Такий порядок роботи логічно підведе до практичного втілення власне гри.

Насамперед необхідно обговорити й вибрати тему. Важливо те, що теми для обговорення і розв'язування мають бути справді цікавими для кожного студента, будити його думку, спонукати до висловлювання. Дуже часто студенти самі пропонують теми для розгляду, і таку ініціативу треба всіляко заохочувати.

Наступним організаційним етапом практичної підготовки є визначення ролей, що їх виконуватимуть учасники. На цьому підготовчому етапі можливе також моделювання проблемних ситуацій. Викладач пропонує студентам обговорити можливі непередбачувані обставини і запропонувати свої способи, як їм запобігти.

Отже, коли студенти оволоділи теоретичним матеріалом, зібрали релевантну інформацію і розв'язали різні організаційні питання, вони розпочинають так зване ігрове проектування [1, с. 86], тобто проводять рольову гру.

На цьому етапі кожен студент повинен увійти в свою роль, адаптуватися до неї, стати справжнім учасником, а не стороннім спостерігачем. Викладач також може взяти участь у діловій грі, але на нашу думку, йому треба зосередитися на загальному керівництві заняттям, на підготовці до майбутнього аналізу та оцінювання результатів виконаної студентами навчальної роботи. Зокрема, він повинен занотувати типові мовні помилки студентів, а також бути готовим у ході аналізу зробити зауваження щодо самої організації і проведення рольової гри.

Таким чином, ми підійшли до завершального етапу ділової гри, який також можна розподілити на дві фази – домашньої та аудиторної роботи. Для домашньої, самостійної роботи студентам пропонується проаналізувати результати проведеної рольової гри, бути готовим висловити свої зауваження (як позитивні, так і критичні) щодо процесу проведення та її ефективності. Під час другої фази завершального етапу ділової гри в аудиторії проводиться очолювана викладачем дискусія: аналізуються якість і результативність кожного етапу роботи, висловлюються всі можливі критичні зауваження та конструктивні пропозиції. Підсумки підводить викладач, який звертає увагу як на позитивні моменти в роботі, так і на її слабкі аспекти. Ідеальним може бути варіант запису рольової гри на відео і її подальшого аналізу.

Висновки за результатами дослідження, перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Практика роботи підтвердила той факт, що більш глибоке засвоєння англійської мови студентами технічного ВНЗ досягається шляхом застосування таких активних методів навчання, як навчально-рольова гра і дискусія. Моделювання комунікативних ситуацій як ефективний методичний прийом відповідає потребам дня, тому що дає змогу викладачеві забезпечити високу якість та ефективність навчальної діяльності, створити умови для отримання студентами ґрунтовних теоретичних і практичних знань. Викладач повинен брати до уваги рівень володіння мовою студентами, рівень сформованості комунікативних навичок. Технологія використання таких форм навчання є поетапним, логічно побудованим використанням форм активного навчання від простіших до більш складних. Слід відзначити, що викладач має забезпечити колективну взаємодію і залучення кожного студента

в процес спілкування.

Беручи активну участь у професійно-орієнтованій мовленнєвій діяльності на зразок рольових або ділових ігор, студенти генерують ідеї, спрямовані на ефективне розв'язання проблем реального життя, опановують культуру професійно-ділового спілкування, набувають практичних навичок з фаху, розвивають комунікативні вміння і творче, нестандартне мислення.

Подальші наукові пошуки ми вбачаємо в поглибленні ряду теоретичних положень в області іншомовної професійної освіти, а також розробці й апробації використання інформаційних технологій в умовах професійно-орієнтованого навчання іноземної мови з метою підготовки висококваліфікованих фахівців.

Список використаної літератури

1. Васюренко О. Вищій освіті – ефективний розвиток / О. Васюренко // Вища школа. – 2007. - №1. – С. 83 – 90.
2. Вербицкий А.А. Активное обучение в высшей школе: контекстный подход: Метод. пособие / А.А. Вербицкий. – М.: Высшая школа, 1991. – 207 с.
3. Дианова Е.М. Ролевая игра в обучении иностранному языку (обзор зарубежной методической литературы) / Е.М. Дианова, Л.Т. Костина // Иностранные языки в школе. – 1988. - №3. - С. 90 – 92.
4. Жулківська А. Умови успішного навчання іноземних мов / А. Жулківська // Рідна школа. – 2004. - № 9. – С. 43 – 46.
5. Маслыко Е.А. Настольная книга преподавателя иностранного языка. Игровое обучение иностранным языкам и иноязычному общению / Е.А. Маслыко, П.К. Бабинская. – Минск: Выш. школа, 1999. – 214 с.
6. Програма з англійської мови для професійного спілкування / [Г.С. Бакаєва, О.А. Борисенко та ін.]. – К.: Ленвіт, 2005. – 119 с.
7. Ladousse G. Role play. Oxford English Resource Books for Teachers. Series edited by Alan Maley / G. Ladousse. – Oxford: Oxford University Press, 1987. – 214 p.
8. Philips B.D. Role-playing games in English as a foreign language / B.D. Philips. – Crane Publishing Ltd., 1994. – 729 p.

Стаття надійшла до редакції 18.02.2012.

Е. Н. Скалозуб, Т. В. Самофалова. К вопросу о профессионально-ориентированном обучении английскому языку в техническом ВУЗе.

Рассмотрены роль и влияние фактора ситуативно-ролевого обучения на развитие профессиональной компетенции студентов в процессе профессионально-ориентированного обучения с помощью смоделированных коммуникативных ситуаций на занятиях по английскому языку, предложена последовательность действий в организации учебного процесса как целенаправленной деятельности преподавателя и студентов.

Ключевые слова: *профессионально-ориентированное обучение, коммуникативный метод, ситуативно-ролевое обучение, профессиональная компетенция, деловая игра, проблемные ситуации, речевая деятельность.*

O. Skalozub, T. Samofalova. To the Question of Professionally-Oriented Teaching English in Technical Higher Educational Establishments.

The authors have considered the role and influence of the factor of situational role-based learning on the development of students' professional competence in the process of professionally-oriented teaching with the help of modeled communicative situations at the English lessons and suggested the sequence of actions in organizing the learning process as the purposeful activity of the teacher and students.

Keywords: *professionally-oriented teaching, communicative approach, situational role-based learning, professional competence, role play, problem situations, speech activity.*